

Jaarverslag 2023

AWN Afdeling Nijmegen en Omstreken

Jaarverslag 2023

AWN Afdeling Nijmegen en Omstreken

Leo ten Hag (red.)

Inhoud

Voorwoord	5
Pauline de Weijer, voorzitter	
Verslag van de secretaris	6
Leo ten Hag	
Impressie van het jubileumjaar	10
Pauline de Weijer/Leo ten Hag	
Schervenavond op 19 september in de Ark van Oost	14
Marijke Hendriks-Mesu	
Ambitieuze heren	16
Mike den Hartog	
Verschil mag er weer zijn	19
Pauline de Weijer	
Verslag van de Werkgroep Archeologie Cuijk	20
Ton van der Zanden	
Een rivierovergang uit de Romeinse periode bij Katwijk aan de Maas	25
Peter Seinen (Stichting Mergor in Mosam)	
Een Romeinse rammelaar	26
Jan Jansen	
Verwerking (oude) vondstcomplexen, deel 9	28
Ben Teubner	
Kanonskogels van het beleg van de vestingstad Grave (1602)?	30
Jan Kusters	
Boeken	32
Leo ten Hag	
Afdelingsinformatie	38

Colofon

Het jaarverslag 2023 verschijnt zowel in print als digitaal. De digitale versie is te vinden op onze website: www.awnregionijmegen.nl/jaarverslagen/. Het is toegestaan artikelen uit dit jaarverslag over te nemen op voorwaarde van juiste bronvermelding.

Contact over deze uitgave via de secretaris.

Uitgegeven te Nijmegen, april 2024

Eindredactie Leo ten Hag

Realisatie Marcel Tromp en Pauline de Weijer, Groesbeek

Verantwoording foto's omslag

Voorzijde omslag: Opgraving Bergharen. Foto: Aad Hendriks

Inzet voorzijde omslag: Rianet Knevel en Jeroen Linders aan de slag. Opgraving Schuytgraaf. Foto: archief Rianet Knevel

Binnenzijde omslag voor: Resten van een begraving, Schuytgraaf. Foto: Mark van Loon

Binnenzijde omslag achter: Kogel gevonden bij de opgraving Waalkade 2, 1996. Getoond tijdens de expositie Sloebers van de Waalkade. Foto: Pauline de Weijer

Achterzijde omslag: Willem van den Akker en Johan van Helden tekenen hun vrijwilligersverklaring. Foto: Aad Hendriks

Voorwoord

Pauline de Weijer

Beste lezer,

Vijfenvijftig jaar bestond onze afdeling in 2023, en in de loop van het jaar hebben we daar op verschillende momenten bij stilgestaan, waarvan (op de volgende pagina's) akte. Voor mij was het vooral een gedenkwaardig jaar omdat ik besloot het voorzitterschap van de afdeling te aanvaarden, toch een stap die je niet zonder overwegen zet. En die er nu bijvoorbeeld in resulteert dat ik dit voorwoord voor het jaarverslag zit te schrijven.

Ik was juist van plan om me nog even voor te stellen aan de leden die mij niet uit de praktijk kennen toen ik mij realiseerde dat die informatie allemaal haarfijn op onze website staat. Niet alleen over mij, maar over alle bestuursleden. Wil je ons doopceel lichten, spoed je dan naar onze fraaie website en kijk onder 'Over ons' bij Bestuur.

Wat staat me het meest bij van het afgelopen jaar? Vooral dat we een heel jaar zonder beperkingen aan de slag konden. Dat we onze gezamenlijke interesse ook weer gezamenlijk konden beleven, zoals ooit beoogd door de oprichters van onze afdeling. Want hoe hoog de archeologie zelf ook in het vaandel staat, er samen mee aan de slag gaan en het uitwisselen van ervaringen, kennis en verhalen maakt het zoveel leuker. En dat kon dit jaar. Op vaste tijden bij de werkgroepen, met grondradar en prikstok in Katwijk aan de Maas, bij verschillende opgravingen, met het gezamenlijk voorbereiden en bemensen van onze tentoonstelling in het Besiendershuis en tijdens ons symposium in Cuijk.

De mens centraal: de mensen achter sporen en vondsten, van wie wij het verhaal aan het verleden trachten te ontfutselen. Wij, de speurders en vindsters, puzzelaars en plakkers, prikkers en pieperaars, lezers en belevers, determinerenden, liefhebbers en experts die letterlijk en figuurlijk graven naar dat verhaal. En tenslotte de mensen met wie we dat verhaal delen en die hun verhaal weer met ons delen: daar gaat het om.

Wat dat betreft heeft de toekomst hopelijk meer goeds in petto. In januari 2024 heeft Nederland eindelijk het Verdrag van Faro geratificeerd. En dat zou betekenen dat er voor de in erfgoed geïnteresseerde mens meer ruimte komt: het verdrag stelt dat erfgoed meer dan nu een functie moet vervullen binnen de samenleving. Mens en samenleving en hún relatie met erfgoed is belangrijk: de verschillende betekenissen die wij aan erfgoed geven en het gebruik ervan. Publieksparticipatie is een centraal woord.

De gemeenten zijn in dit kader van groot belang: de Omgevingswet (rekening houdende met Faro) geeft aan wat er gedaan moet worden, maar de gemeenten bepalen hoe dat wordt uitgevoerd en welke financiële middelen er beschikbaar worden gesteld. Laten we hopen dat zij wijze beslissingen nemen. Die politieke keuzes en de uitwerking ervan liggen grotendeels nog in het verschiep, laten we dus eerst nog even nagenieten van wat we het afgelopen jaar met ons erfgoed hebben beleefd. Veel leesplezier!

Verslag van de secretaris

Leo ten Hag

Inleiding

Het was in 2023 precies 55 jaar geleden dat Wim Tuijn het initiatief nam om in Nijmegen en omstreken een afdeling van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (AWN) op te richten. Dit heuglijke feit hebben we luister bijgezet met de tentoonstelling 'Sloebers van de Waalkade' in het Besiendershuis in Nijmegen en met het symposium 'Nieuw! Innovatieve technieken in de archeologie' in de schouwburg in Cuijk. Elders in dit jaarverslag leest u een impressie van deze buitengewoon goed geslaagde evenementen.

Besiendershuis.
Foto: Aad Hendriks.

Schouwburg Cuijk.
Foto: Pauline de Weijer.

Lezingen

Op dinsdag 21 februari hield Christel Veen (Radboud Universiteit) voor ons een lezing over Rituelen rondom huis en haard. Bij religie en rituelen in de oudheid denken we vooral aan tempels en grote cultusbeelden. De rituelen die mensen uitvoerden in de context van hun huis en nederzetting zijn minder bekend, omdat ze minder zichtbaar zijn. Recent onderzoek van nederzettingen ten noorden en ten zuiden van de Nedergermaanse limes schetst een gevarieerd beeld van rituelen met soms verrassende voorwerpen. Christel besprak tijdens haar lezing onder meer een bijzonder beeldje uit Nijmegen.

Aansluitend op de Afdelingsledenvergadering op 18 april kregen we een lezing van Pepijn van de Geer (Bureau Archeologie en Bodemkwaliteit, gemeente Nijmegen) over een kleine opgraving in Ulpio Noviomagus, locatie Waalfront - Waalkwartier, de plek van het voormalige slachthuis. Er zijn daar enkele funderingen en uitbraaksleuven uit de tweede eeuw gevonden, samen met twee beerputten.

Jona Lendering, onder andere bekend van zijn blog Mainzer Beobachter, besprak in zijn lezing op 20 juni, Keurslijf, kortzichtigheid en criminaliteit, de wijze waarop aan de universiteiten de studies archeologie en oudheidkundige zijn ingericht. Een archeoloog leert er geen schriftelijke bronnen lezen en classici wordt niet bijgebracht hoe ze met archeologische vondsten om moeten gaan. Een gevolg is onder andere dat vervalsingen van papyri niet opgemerkt worden en er over Romeins Nederlands voortdurend onzin wordt verteld.

Jona Lendering.

Belangstelling voor elkaars vondsten op de schervenavond. Foto: Pauline de Weijer.

Schervenavond 19 september

De schervenavond staat al 55 jaar op het programma en is niet meer weg te denken uit onze geschiedenis. Zoals uit het verhaal van Marijke Hendriks-Mesu (zie pagina 14-15) blijkt zijn er ook dit jaar door onze leden veel interessante en verrassende voorwerpen uit de bodem gehaald.

Basiscursus archeologie

Evenals voorgaande jaren organiseerde onze afdeling, samen met Afdeling 17 Zuid-Veluwe en Oost-Gelderland ('Arnhem') ook dit jaar weer een Basiscursus Archeologie. Om deel te kunnen nemen aan archeologische opgravingen is deze cursus verplichte kost. De cursisten kregen les over het determineren van vondsten en herkennen van materialen, hoe je een veld moet verkennen op bijvoorbeeld een pas geploegde akker en hoe je vondsten moet verzamelen. Tevens werd hen de beginselen bijgebracht van het tekenen van opgravingsvlakken en het vastleggen van coupes van de gevonden sporen.

Opgravingen

Het is elk jaar weer afwachten, maar gelukkig kon een groot aantal leden van AWN Nijmegen e.o. weer assisteren bij opgravingen, toch nog altijd de meest tot de verbeelding sprekende activiteit binnen onze vereniging.

Samen met leden van Afdeling 17 hielpen we mee bij het onderzoek door ADC-Archeoprojecten naar een Romeins grafveld in de Schuytgraaf in Arnhem.

In de maanden april en mei groeven we onder leiding van Jan van Renswoude (VU-hbs) in de 'zandbak' van Bergharen (Wijkse Veld), waar onder andere een waterput werd blootgelegd.

Rianet Knevel bij een aantal van haar vondsten in de Schuytgraaf. Foto: Frans Peters.

Jon de Vries was één van de opgravers in de Schuytgraaf. Foto: Marijke Pennings.

Vlak bij huis, dat wil zeggen bij onze werkruimte aan de Nieuwe Dukenburgseweg, assisteerden we in april de archeologen van Bureau Archeologie en Bodemkwaliteit (gemeente Nijmegen).

Jan Jansen, Ben Teubner, Johan van Helden en Jon de Vries in de 'zandbak' in Bergharen. Foto: Aad Hendriks.

AWN'ers in actie tijdens de opgraving bij het archeologisch depot in Nijmegen. Foto: Aad Hendriks.

Excursie

'Een kennisproject met een feestelijk tintje' zo noemde Peter Seinen in het AWN Magazine onze dag in Katwijk. Een mooie omschrijving. In samenwerking met de Werkgroep Archeologie Cuijk organiseerden we

op zaterdag 12 augustus een publieksevenement waarbij de uitvoering van een bodemradaronderzoek werd uitgelegd en gedemonstreerd. Ook mochten onze leden zelf een bijdrage leveren aan het onderzoek naar de Romeinse weg ter plekke. Deze weg was door leden van de WAC al eerder met prikstokken vastgesteld. Zowel het werken met de prikstokken als het assisteren bij de grondradarmetingen kon door het publiek worden geoefend. Uiteraard was er ook een inhoudelijk doel: zouden de grindlagen in met prikstokken vastgestelde tracé ook met de grondradar worden opgepikt? Zie het AWN magazine voor de resultaten (uitgave 4-2023). Na de inspanningen was het ter plekke goed toeven met koffie en gebak.

Binnenwerk

Ook binnen is er niet stilgezeten. Op de woensdagavonden liepen er gelijktijdig verschillende projecten. Zo werd het tijdens de Coronaperiode gestarte project Waalkade 2 verder uitgewerkt: puzzelen, plakken, determineren en het verzamelen van achtergrondinformatie

voor de tentoonstelling stonden daarbij voorop. Ook na de tentoonstelling werd er verder gewerkt aan dit materiaal in verband met de officiële publicatie van deze opgraving door de gemeente Nijmegen. Behalve met het materiaal van de gemeente werd gewerkt aan materiaal uit drie verschillende bronnen: een keer per maand staat het vondstmateriaal van de Historische Kring Oosterhout op de agenda, de overige avonden wordt door een vaste groep onder leiding van Ben Teubner oud vondstmateriaal van de eigen afdeling gedetermineerd. In ons Schervenkabinet werd bovendien gewerkt aan de determinatie van oud beerputmateriaal van de SSN: ook hiervoor heeft zich een vaste groep gevormd.

Afdelingsledenvergadering

Tijdens de Afdelingsledenvergadering op dinsdag 18 april maakte John Jansen bekend dat hij zijn functie als voorzitter na zeven jaar neerlegt. Hij gaf aan niet meer over de benodigde tijd en energie te beschikken om de voorzitterstaken naar behoren te kunnen vervullen. Vicevoorzitter Pauline de Weijer sprak haar grote waardering uit voor de inzet van John: "hij is al vele jaren actief in onze afdeling, als schrijver van publicaties (Maaltijd van kruimels en Kijk eens wat ik gevonden heb) en, voordat hij voorzitter werd, als penningmeester van onze afdeling". Namens het bestuur overhandigt zij John een presentje, verwijzend naar een andere grote hobby van John.

Aftredend voorzitter John Jansen met trofee.

Leo ten Hag heeft het bestuur het afgelopen jaar laten weten af te willen treden als afdelingssecretaris. Op de vacature zijn echter geen reacties gekomen en ook het rechtstreeks benaderen van verschillende AWN'ers heeft geen kandidaat voor deze functie opgeleverd. Leo zegde daarom toe zich voor een volgende termijn beschikbaar te stellen mits er actief naar een opvolger gezocht blijft worden.

Het bestuur droeg Harry van Enckevort en Rob Woldringh voor als nieuwe bestuursleden. Harry zal, als professioneel archeoloog, binnen het bestuur vooral als vraagbaak fungeren. Rob neemt de taak van veldwerkcoördinator op zich. De leden gingen unaniem akkoord met deze voordracht.

Wim Tuijnfibula

Afwijkend van de traditie werd er deze keer tijdens de bestuursvergadering geen Wim Tuijnfibula uitgereikt. Het bestuur koos ervoor de uitreiking plaats te laten vinden bij de opening van de jubileumexpositie in het Besiendershuis. Pauline de Weijer gaf in haar openingsspeech aan dat het hele project voorafgaand aan de expositie slechts mogelijk is geworden door de inzet van een man: Kees Brok. Zij roemde Kees om de manier waarop hij steeds weer een brug weet te slaan tussen de vrijwillige en professionele archeologie. Niet alleen dit project, maar ook eerder zijn vele projecten daardoor tot stand gekomen. Met dank voor de ongekende en niet aflatende energie waarmee Kees zich inzet voor de archeologie in onze regio spelde zij een verraste Kees de Wim Tuijnfibula op.

Activiteiten bestuur/individuele bestuursleden

Het bestuur kwam in 2023 negen keer bijeen, De activiteiten van het bestuur stonden grotendeels in het teken van de voorbereiding op het symposium 'Nieuw! Innovatieve technieken in de archeologie' in november 2023: vier van de vijf bestuursleden waren lid van het organisatiecomité. Aangezien dit symposium in de Schouburg Cuijk plaats ging vinden werd er nauw overlegd met de Werkgroep Archeologie Cuijk. Eén van de sprekers op het symposium was Peter Seinen met een verhaal over het gebruik van grondradar in archeologisch onderzoek. Als voorbeeld uit de praktijk gebruikte hij de resultaten van een zoektocht naar het tracé van een Romeinse weg bij Cuijk. Deze zoektocht was, onder grote belangstelling en met hulp van leden van AWN Nijmegen e.o. op 12 augustus uitgevoerd.

Pauline de Weijer vertegenwoordigde onze afdeling in het Cultuurhistorisch Platform Rijk van Nijmegen (CPRN); Rob Woldringh bezocht mede namens ons de bijeenkomsten van het Romeinennetwerk. Leo ten Hag had, als hoofdredacteur van Archeologie in Nederland/AWN Magazine, zitting in het landelijk bestuur van de AWN Nederlandse Archeologievereniging.

Pauline de Weijer en Leo ten Hag woonden de landelijke Algemene Ledenvergadering in Nieuwpoort bij op zaterdag 13 mei.

Nieuwsbrief en website nieuwe stijl

Het bestuur informeert de leden over verschillende activiteiten via de (digitale) nieuwsbrief, website, Facebook en Whatsapp. Zowel de nieuwsbrief als de website hebben het afgelopen jaar een grondige facelift gekregen.

Uitgave

Laatste wapenfeit (bijna letterlijk) van onze afdeling in 2023: half december kwam de uitgave van de werkgroep Archeologie van de Tweede Wereldoorlog 'Groesbeek Heights 2. Sporen uit de Tweede Wereldoorlog op de Sint-Jansberg en omgeving.' van de drukker. Meer over deze uitgave elders in dit jaarverslag (p. 33).

Leden

Het ledenaantal is de afgelopen jaren stabiel gebleven. Per 1 januari 2024 stond de teller op 160 leden.

Impressie van het jubileumjaar

Pauline de Weijer/Leo ten Hag

Tijdens de voorbereiding van het jubileumjaar werd besloten om op twee zeer verschillende activiteiten in te zetten die nauw verbonden zijn met ons werk als vrijwilligersorganisatie in de archeologie: publieksvoorlichting en deskundigheidsbevordering. De publieksvoorlichting werd gerealiseerd door een expositie in te richten over het project Waalkade 2 dat tijdens en na de Coronaperiode werd uitgevoerd, de deskundigheidsbevordering door het organiseren van een symposium over nieuwe technieken in de archeologie, iets waar we als vrijwilligers vaak alleen zijdelings mee te maken hebben.

De voorbereiding gaat van start.

Inpakken van te exposeren materiaal.

Sloebers

Insteek voor de expositie Sloebers van de Waalkade in oktober was een laagdrempelige aanpak waarbij interactie en ontmoeting voorop moesten staan. Over het onderzoek naar het project Waalkade 2 is in de afgelopen jaren al uitgebreid gepubliceerd, zowel in het jaarverslag als op de website. Via de erfgoedanjagers van de gemeente kwam voor de expositie Het Besiendershuis in beeld. Hier worden veel culturele evenementen georganiseerd, maar er is ook ruimte voor cultuurhistorische invulling. De samenwerking verliep zeer voorspoedig. Twee voorbereidende besprekingen werden omgezet in een

plan van aanpak, een ontwerp en vervolgens het zoeken naar spullen om de inrichting te realiseren. Zoals de 'Sloebers' hun materialen hergebruikten, zo werd ook voor de expositie op dezelfde manier gedacht: met infopanelen uit 's-Heerenberg, tafellakens van onze thuiswerksessies, een haal van een Franse rommelmarkt, een stoof van de kringloop. Dit alles om zoveel mogelijk een beeld te kunnen scheppen van onze activiteiten als vrijwilligers enerzijds en het leven in de wereld die wij onderzochten anderzijds.

Expositieposter.

In de tuin van het Besiendershuis bij de opening van de expositie.

Ruzica Duic opent de expositie.

in dit geval tijdens corona is gegaan. De tweede ruimte bood een sfeerimpresie van het dagelijks leven van onze 'Sloebbers', met gebruiksmaterialen uit de periode 1700 tot 1850. Met de vondsten

en historisch meubilair is gevisualiseerd hoe gewone mensen in de achttiende en negentiende eeuw leefden. Waarvoor werden de voorwerpen gebruikt? Wat zegt het organische materiaal over eetgewoonten? Hoe ging men om met bezittingen? Het zijn vragen waarop we hebben getracht een antwoord te geven. De vrijwilligers waren tijdens de openingsuren steeds aanwezig om toelichting te geven.

Uitleg over het archeologisch proces.

Wethouder Tobias van Elferen komt op bezoek.

De expositie is op zondag 1 oktober geopend door Ruzica Duic, bureaumanager van Bureau Archeologie van de gemeente Nijmegen. Meer dan 1200 mensen brachten een bezoek aan de tentoonstelling, waaronder wethouder Tobias van Elferen van de gemeente Nijmegen. De enthousiaste reacties en de onverwacht grote belangstelling van een breed publiek, van wethouder tot mensen met een verstandelijke beperking, tonen aan dat ook het heel gewone voor ons allen bijzonder kan zijn.

Marijke presenteert historisch gebak, gemaakt door Geoff, Wim en haarzelf.

Het Besiendershuis met op de voorgrond de poepdoos.

Melchior over de expositie in het journaal van Omroep Gelderland.

Afbraak...

...en aftocht.

Ook de speurtocht voor kinderen was een groot succes.

De foto's zijn van Aad Hendriks, Jon de Vries en Pauline de Weijer.

Impressie van het jubileumjaar (vervolg)

Symposium Nieuw! INNOVATIEVE TECHNIKEN IN DE ARCHEOLOGIE

Terugblik op een geslaagd symposium

Op zaterdag 4 november organiseerden wij het 'Symposium Nieuw! Innovatieve technieken in de archeologie'. Een recente ervaring met 'mensen in het wit' op een opgraving bracht het thema 'Nieuwe technieken' al snel in beeld. "Technieken waarmee we in het veld of bij onze eigen ervaringen minder vaak in aanraking komen", vertelde Pauline de Weijer, voorzitter van AWN Nijmegen, tijdens haar openingswoord in de Schouwburg Cuijk. Meer dan negentig belangstellenden uit heel Nederland waren gekomen om te luisteren naar de lezing van vier sprekers over respectievelijk thermoluminescentie, lidar in combinatie met burgerwetenschap, isotopenonderzoek en bodemradarmetingen en de toepassing daarvan in archeologisch onderzoek.

Overleg over het symposium met de Werkgroep Archeologie Cuijk, die mede hebben gezorgd voor een gezellig en gestroomlijnd evenement.

Enkele highlights uit de expositie in de hal van de Schouwburg in Cuijk.

De boekentafel met Ben Teubner en Marijke Hendriks-Mesu.

Welkomstwoord door voorzitter Pauline de Weijer.

Bas Hendrikse introduceert de sprekers.

Dr. Roy van Beek, universitair hoofddocent departement Omgevingswetenschappen, Bodemgeografie en Landschap, Wageningen Universiteit. EARTHWORK. Dijken, woonheuvels en oude akkers tegen het licht.

Dr. Wouter Verschoof-van der Vaart, gastonderzoeker digitale archeologie, Faculteit der Archeologie, Universiteit Leiden. Forensisch archeoloog Nederlands Forensisch Instituut. SCARS OF WAR. Een project waarbij burgerwetenschappers sporen uit de Tweede Wereldoorlog in kaart hebben gebracht op digitale hoogtekarten (LiDAR) van de Utrechtse Heuvelrug en in 't Gooi.

Maura de Coster, promovenda isotopen archeologie, Earth Sciences Department, Faculty of Science, Geology & Geochemistry, Vrije Universiteit Amsterdam. Samenleving aan de rand van het Romeinse rijk. Inzichten aan de hand van Sr-isotopen van crematies in Nijmegen.

Napraten in informele sfeer.

Ir. Peter Seinen, lid Werkgroep Geofysische Meettechnieken in de Archeologie (WGMA). Geofysische Meettechnieken in de Archeologie.

Schervenavond op 19 september in de Ark van Oost

Marijke Hendriks-Mesu

Op deze derde dinsdag van september presenteert Rob Woldringh Pauline de Weijer officieel als nieuwe voorzitter. En haar eerste mededeling is: we zijn als bestuur op zoek naar een nieuwe penningmeester. Pauline doet momenteel deze functie erbij. Dit gezegd zijnde kan de schervenavond nu echt beginnen.

Rob Woldringh introduceert Pauline de Weijer als nieuwe voorzitter.

De tegels uit de nieuwe tijd, gevonden door Jon de Vries ter hoogte van de 'Waalcrossing.'

Jon de Vries laat de vondsten zien die hij ter hoogte van de 'Waalcrossing' (de plaats waar op 20 september 1944 Amerikaanse militairen met bootjes de Waal overstaken met het doel de Waalbrug te veroveren op de Duitsers) heeft gevonden. Daar ligt een tijdelijk depot voor zand en puin. Een voetje van een terra sigillata-kommetje en onder andere twee stukken tegels uit de nieuwe tijd waren zijn eerste trofeeën.

De netverzwaarder van Ben Teubner.

Ben Teubner laat vier objecten zien van lineair bandkeramiek, afkomstig van het Kops Plateau en een visnetverzwaarder van lood, afkomstig van het Wijchens meer.

Jelmer Nicolai vond op de Byland (onder Herwen) een slijpsteen, tufsteen en een natuurlijk gevormde steen in taartpuntvorm.

Een fragment van terra sigillata met een erotische afbeelding vond Jeroen Linders bij een gronddepot in Nijmegen.

Terra sigillata met erotische afbeelding.

Martien Koolen vertelt zijn verhaal van de Kraaijenbergse Plassen. Hij toont een overzicht van materiaal dat op 27 meter diepte door een baggermachine omhoog is gehaald. Onder andere kiezen, beenderen en slagstanden van mammoeten en neushoorns. Uit de tijd van jagers-verzamelaars werden vuurstenen bijltjes, pijlspitsen, schrabbers en messen opgebaggerd. Ook zijn op deze locatie bewonings- en huisplattegronden gevonden, evenals sporen van begravingen, een pottenbakkersoven en een boomstamwaterput. In deze put lagen onderkaken van jonge wilde zwijnen en ook wat Latène glasfragmenten.

Martien Koolen tijdens zijn presentatie.

In Gassel zijn veel plattegronden van nederzettingen uit de midden bronstijd plus een Romeinse nederzetting gevonden, evenals Merovingische en Karolingische sporen.

Jan heeft ook nog negen sceatta's gevonden. In Vierlingsbeek kwam bij baggerwerkzaamheden een peddel (roeispaan) naar boven. En dan ook nog een boomstamwaterput met houten bekisting.

Al deze vondsten zullen in een publicatie verwerkt worden. Inmiddels is er al een aantal boeken gerealiseerd, geschreven en getekend door Martien Koolen. In deze uitgaven is een schat aan ijzeren gereedschappen opgenomen, evenals stukken van zwaarden, voetboeien, gespen, speerpunten, Karolingische bijlen en stukken maliënkolder. Al deze objecten konden geborgen worden dankzij de welwillende medewerking van baggerbedrijf Smals. De verkoopopbrengst van de boeken wordt in een boekenfonds gestort waaruit men weer nieuwe uitgaven kan bekostigen.

Joost van den Besselaar van Mergor in Mosam toont een ring, een glazen speelsteentje, een muntje en een oorstekertje, alles gedumpt en teruggevonden in de Maas voor Cuijk.

Door Mergor in Mosam uit de Maas opgevist.

Het olielampje uit de vijfde eeuw.

Ton van der Zanden laat ons een paar losse vondsten zien, onder andere een prachtig olielampje (Romeins/Syrisch/Palestijns?) uit de vijfde eeuw.

Joy de Jong en zijn dronken Karmelieten.

Joy de Jong presenteert 'een dronken karmeliet': medailles gemaakt door Karmelieten, 'het heilig bloedwonder', maar de teksten op deze medailles zijn nogal fout gespeld of verkeerd gespiegeld. Ook toont hij een paar mooie romaanse kruisjes en een schijffibula.

Ook heeft Joy een prachtige mini-Jan Klaassen van metaal gevonden, een soort van bedel met bewegende ledematen.

Mini-Jan Klaassen met bewegende ledematen.

Geslepen drinkglas, gevonden in een kuil bij het Genneper Huis.

Rob de Loos vond bij de Honig op de stort een slijpsteen van kwartsitische zandsteen en het heft van een mes, een fragment van een terra sigillata kommetje met graffiti onder de bodem.

Bij het kasteel in Heumen ontdekte hij een stuk van een vuursteen schrabber die een deel van een bijl blijkt te zijn.

Kusters' geluk: de vondst van een paar kanonskogels.

Jan Wessels bracht vele metalen objecten mee en een prachtig geslepen drinkglas, alles afkomstig uit een kuil bij een putafgraving uit 2008 van de kroonwerken bij het Genneper Huis.

Jan Kusters komt nog even terug met een paar akkervondsten: een paar loeizware kanonskogels, waarschijnlijk van een stelling bij Grave tijdens het beleg uit 1602 van prins Maurits.

Als 'toetje' van deze schervenavond toonde Harry van Enckevort een vondst uit de tachtiger jaren van het Kops Plateau. Het betreft een stuk Romeins paardentuig uit 10-20 na Chr., uit de tijd van voor de stijbeugels. Momenteel is Harry bezig met Romeinse bronzen bellen en metalen onderdelen van hangers. Hij is deze vondsten aan het dateren en er komt te zijner tijd een catalogus van uit.

Romeins paardentuig.

Nijmeegse consulaire dakpanstempels uit de tweede eeuw

Ambitieuze heren

Mike den Hartog

Van de Holdeurn ten oosten van Nijmegen en ook uit Nijmegen zelf zijn tal van Romeinse dakpanstempels bekend. Deze stempels zijn in de regel van militaire oorsprong en geven meestal aan welke eenheid de tegels of dakpannen heeft geproduceerd. Zij kunnen een antwoord geven op vragen als welke eenheden er langs een bepaald deel van de Limes gestationeerd waren of wie een Romeins fort bemanden. Het gebruik om dakpannen voor militair gebruik te voorzien van een stempel is rond het midden van de eerste eeuw na Chr. ontstaan (Stuart 1986, 100). Van de Holdeurn zijn ook twee soorten consulaire dakpanstempels bekend. In plaats van louter militaire stempels hebben we hier te maken met dakpanstempels van twee gouverneurs van Germania Inferior. Deze gouverneurs stonden aan het hoofd van zowel het bestuur als het leger van de provincie. Daarmee kunnen de stempels ook als militair geassocieerd worden. Wie waren deze twee gouverneurs? Wat is de datering van deze stempels?

Lunius Macer

Het eerste stempel SUBIUNMACRCOS is te lezen als SUB IUN(io) MAC(e) R CO(n)S(ulare). Dit vertaalt zich naar "onder Lunius Macer Consul". Van dit stempel zijn op de Holdeurn vier verschillende varianten gevonden (Holwerda/Braat 1946, 103). Het is niet duidelijk of deze bestuurder wel de naam Macer had. Het kan ook Macrinus, Macrianus of zelfs Macrinianus geweest zijn. In zijn op epigrafische bronnen gebaseerde boek over de stadhouders van de Romeinse Germaanse provincies houdt Werner Eck het in ieder geval op Macer. Hij zou in de laatste jaren van de regeerperiode van Marcus Aurelius (161 tot 180) of tijdens die van Commodus (177-192) gouverneur kunnen zijn geweest (Eck 1985, 182). Eigenlijk weten wij alleen van zijn bestaan af door de dakpanstempels. Door de tekst daarop is het ook duidelijk dat hij een consulaire rang had. De datering van zijn gouverneurschap is gebaseerd op die van de andere gouverneur, Didius Julianus, van wie juist veel bekend is. Omdat de stempels veel op elkaar lijken zal Lunius Macer vlak voor of vlak na Didius Julianus gouverneur van Germania Inferior geweest zijn. In ieder geval is een verband tussen de twee stempels zeer aannemelijk omdat deze dakpanstempels binnen het Romeinse de enige lijken te zijn van een dergelijk type. Behalve op de Holdeurn zijn de dakpanstempels van Lunius Macer ook gevonden in Nijmegen, Utrecht en Woerden (CIL 13, 12521,41; AE 1903, 00081; AE 1935, 00140; AE 2001, 01423d).

Dakpanstempel van Lunius Macer. (Collectie Valkhof Museum, Archeologisch Depot Gelderland).

Didius Julianus

Het andere stempel SUBDIDIULICOS dat aangevuld kan worden tot SUB DIDI(o) IUL(iano) CO(n)S(ulare), ofwel "onder Didius Julianus Consul", is van Didius Julianus. Van dit stempel zijn tijdens onderzoek op de Holdeurn drie varianten tevoorschijn gekomen (Holwerda/Braat 1946, 103). Didius Julianus is voor Germania Inferior een belangrijke gouverneur geweest en wist het in 193 kortstondig tot keizer te brengen. Gegevens over hem zijn onder andere terug te vinden in de historische werken van Cassius Dio en Herodianus alsmede in de bundel met keizersbiografieën *Historia Augusta*. In de eindjaren van de regering van Marcus Aurelius stond de Romeinse Limes op veel plaatsen onder druk. Zo dreigde er ook gevaar voor Noord-Gallia. Er was onrust ontstaan bij de Sequani, de lokale bevolking van de Jura, terwijl de kust van Belgica te lijden had onder invallen van de Chauci

en de Chatti (HA, Didius Julianus). De provincie had Didius Julianus als nieuwe gouverneur gekregen. Deze wist een leger van vooral nieuw gerekruteerde auxilia-eenheden te organiseren en daarmee de orde in de provincie te herstellen en de invallers te verslaan. Hoe groot de invallen van Chauci en de Chatti waren en of zij zich in de rivierdelta wilden vestigen of alleen plundertochten maakten weten wij niet. Uit de Romeinse literatuur valt wel op te maken dat zij als een aanzienlijke dreiging werden ervaren. In de visie van Boersma blijkt uit het voorkomen van Romeinse muntschatten uit die periode langs de Schelde en de Leie dat zij ver het gebied introkken. Activiteiten bij het fort Aardenburg in

Dakpan met stempel van Didius Julianus. (Collectie Valkhof Museum, Archeologisch Depot Gelderland).

Dakpanstempel van Didius Julianus. (Collectie Valkhof Museum, Archeologisch Depot Gelderland).

Zeeland zouden verklaard kunnen worden door het versterken van de kustverdediging ten tijde van het gouverneurschap van Didius Julianus. (Boersma 1967, 75-76).

Didius Julianus was een vertrouweling van keizer

Marcus Aurelius en aan het hof van diens moeder opgegroeid. Voordat hij gouverneur van Belgica werd was hij commandant van Legio XXII Primigenia. Dit legioen, dat lange tijd langs de Rijn-limes dienst deed, was toen waarschijnlijk gestationeerd in Mainz. Voor zijn verdiensten in Belgica werd hij in 175 met het consulschap beloond. De andere consul dat jaar was Pertinax (Birley 1966, 261). Deze was onder andere commandant van de Classis Germanica geweest en had als commandant van Legio I Adiutrix pia fidelis de provincies Noricum en Raetia van vijandige Germaanse invallen weten te redden (Elliot 2020, 101-102; HA, Didius Julianus). Didius Julianus werd niet lang na zijn consulschap weer naar de Rijn-limes gestuurd. Deze keer als gouverneur (legatus Augusti pro praetore). Het lot van deze twee mannen zou met elkaar verbonden zijn. Zo werd Didius Julianus in 189 de opvolger van Pertinax als proconsul van Africa (Elliot 2020, 129-130; HA Didius Julianus). Beiden wisten het bewind van de wantrouwige en onberekenbare keizer Commodus te overleven.

Op oudejaarsnacht 192 werd keizer Commodus vermoord. Hierop vroeg de commandant van de pretoriaanse garde aan Pertinax, toen prefect van de stad Rome, om keizer te worden. Pertinax zou nog geen drie maanden keizer blijven. Onenigheid met de pretorianen leidde ertoe dat hij vermoord werd. Na zijn dood werd Didius Julianus keizer. Uit de Historia Augusta valt op te maken dat Pertinax hem eigenlijk al als zijn opvolger zag. Lang duurde ook het keizerschap van Didius Julianus niet: iets langer dan twee maanden. Ook hij moest het keizerschap met de dood bekopen. Zijn opvolger was Septimius Severus, die vanuit de Donau-provincies met een legermacht was opgerukt om in Rome de macht te grijpen. Hoewel Didius Julianus net als Pertinax de pretorianen een grote geldsom (donativum) had beloofd, lijkt het verhaal dat hij het keizerschap per opbod van de pretorianen gekocht zou hebben meer op een bewuste karaktermoord door Cassius Dio (Elliot 2020, 131). Deze had zijn carrière opgebouwd onder Septimius Severus (193-211) die Didius Julianus van de troon had gestoten.

De stempels van Didius Julianus

Wat is de datering van de dakpanstempels van Didius Julianus? Stuart geeft aan dat ze in ieder geval op een datering van na 175 wijzen. Hij vermoedde dat Didius Julianus rond 178 gouverneur van Germania Inferior was (Stuart 1986, 104). In Nederland zijn, behalve op de Holdeurn en in Nijmegen, dakpanstempels van Didius Julianus gevonden in Alphen aan den Rijn, Tiel-Passewaaij, Utrecht, Valkenburg, Vleuten-De Meern, Voorburg en Zwammerdam (Stuart 1986, 104; CIL 13, 12521,39c-40; CIL 13, 12523,19; AE 2000, 01025j; AE 2007, 01027b). De verspreiding van dakpannen van de Holdeurn uit de periode van zijn stadhouderschap is dus aanzienlijk. Bovendien zijn dergelijke dakpanstempels ook in Duitsland gevonden, in ieder geval in Gellep en Keulen (CIL 13, 12515,7; AE 2003, 01220e; AE 2006, 00874). Of de dakpannen in Duitsland ook van de Holdeurn komen is niet zeker.

De dakpannen in Keulen lijken te maken te hebben met de herbouw van het gouverneursgebouw (praetorium) aldaar. In ieder geval is er uit Keulen een inscriptie bekend waaruit blijkt dat het praetorium door brand verwoest was en ten tijde van Commodus onder leiding van de gouverneur (legatus Augusti pro praetore) Didius Julianus herbouwd werd (Eck 1985, 184). Galsterer en Galsterer gaan er op basis van de gereconstrueerde inscriptie vanuit dat deze herbouw kort na 180 heeft plaatsgevonden (Galsterer/ Galsterer 2010, 217). Werner Eck plaatst het gouverneurschap van Didius Julianus ergens tussen 180 en 185 (Eck 1985, 184-186). Gezien de verspreiding van de stempels is het duidelijk dat Didius Julianus meer deed dan alleen zijn praetorium herbouwen. Het lijkt erop dat hij ook de forten langs de Rijn een opknopbeurt heeft laten geven.

Conclusies

De consulaire dakpanstempels Iunius Macer en Didius Julianus komen uit de periode van ongeveer 179-185. Beide heren hadden gezien de titulatuur op de stempels de rang van consul en waren gouverneur van Germania Inferior. De stempels lijken verband te houden met groot onderhoud op de forten langs de Nedergermaanse limes. Men kan er ook vanuit gaan dat Didius Julianus, gezien zijn eerdere ervaringen in Belgica, met zijn bouwactiviteiten ook de limes wenste te versterken. Terwijl van Iunius Macer weinig bekend is, kan dat niet van Didius Julianus gezegd worden. Op basis van zijn carrière is het duidelijk dat hij een belangrijke militaire en bestuurlijke rol heeft gespeeld en daarmee zijn stempel heeft gedrukt op een stuk historie van Germania Inferior.

Literatuur

- Birley, A., 1966: Marcus Aurelius, London.
- Boersma, J.S., 1967: The Roman coins from the province of Zeeland, in: BROB 17, 65-97.
- Eck, W., 1985: Die Statthalter der Germanischen Provinzen vom 1.-3. Jahrhundert (ES 14), Köln/Bonn.
- Elliot, S., 2020: Pertinax. The Son of a Slave Who Became Roman Emperor, Barnsley.
- Es van, W.A., 1981: De Romeinen in Nederland, Haarlem.
- Galsterer, B. / H. Galsterer, 2010: Die römischen Steininschriften aus Köln (2.Aufl.), Köln/Mainz.
- Holwerda, J.H. / W.C. Braat, 1946: De Holdeurn bij Berg en Dal. Centrum van pannembakkerij en aardewerkindustrie in den Romeinschen tijd, Leiden.
- Stuart, P., 1986: Provincie van een imperium. Romeinse oudheden uit Nederland in het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, Leiden.
- L'Année épigraphique (AE).
- Corpus Inscriptionum Latinarum (CIL)
- Historia Augusta, vert. D. Magie 1921 (Loeb Classical Library) Harvard, (HA).

Verschil mag er weer zijn

Pauline de Weijer

Op de woensdagavonden kan er (na het keurslijf van Corona) in het depot weer aan verschillende projecten worden gewerkt. Iedereen kan naar eigen voorkeur en interesse aan een bepaald project meewerken of zelf een project opzetten.

In het Schervenkabinet staan verschillende projecten op het programma.

Een vaste groep determineert in de jaren '80 gevonden beerputmateriaal van de SSN (Stichting Stadsarcheologie Nijmegen).

Eenmaal per maand wordt cold case materiaal van de Historische Kring Oosterhout gedetermineerd onder leiding van Ben Teubner.

Een grote vaste groep determineert, ook weer onder leiding van Ben, oud vondstmateriaal van de AWN.

Het plakken en determineren van materiaal van de opgraving Waalkade 2 duurt nog het hele jaar door. Foto's op deze pagina: Aad Hendriks.

Verlag van de Werkgroep Archeologie Cuijk

Ton van der Zanden

Donderdagochtendgroep

Deze groep bestaat uit tien personen en heeft zijn werkochtend iedere donderdagochtend in Maasstraat 17. Als de mogelijkheid zich voor doet wordt assistentie geboden bij opgravingen. Dat was bijvoorbeeld het geval in de laatste twee maanden van 2023 in Oeffelt op Brakels Eng. Verderop wordt hiervan verslag gedaan.

IN MEMORIAM

Jantinus Koeling

Op 18 april 2023 is Jantinus Koeling overleden. Jantinus, geboren op 15 mei 1936 in Beilen, Drenthe, is de nestor van de Cuijkse archeologie. Zonder hem zou er geen werkgroep archeologie in Cuijk zijn en was er geen Museum Ceulcum.

Al vanaf 1971 hield Jantinus zich bezig met archeologie. Als er gegraven werd op archeologisch belangrijke plaatsen, dan was hij er bij. Dat werd lang niet altijd gewaardeerd en niet iedereen stelde zijn nieuwsgierigheid op prijs. Maar in al zijn vasthoudendheid deed hij belangrijk archeologisch onderzoek. Ruim veertig jaar lang. En dat heeft een schat aan vondsten, documentatie, foto's en aantekeningen opgeleverd. Zo werd in 1973 aan de Grotestraat een Romeinse kelder opgegraven. Een mooi stuk muur staat in Museum Ceulcum. Tussen 1975 en 1978 deed hij onderzoek in het Vossenhol in Padbroek en werkte dat later uit in een omvangrijk rapport. Als lid van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (AWN) en correspondent van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek heeft hij veel publicaties op zijn naam staan. Hij was mede-initiator van het onderzoek naar de Romeinse brug. In 1989 richtte hij de Werkgroep Archeologie Cuijk op en als voorzitter van deze groep vrijwilligers heeft hij een aantal belangrijke zaken op zijn naam staan. Zo nam hij het initiatief tot de oprichting van Museum Ceulcum in de vijftiende-eeuwse toren. Een zware klus waar de gemeenschap van Cuijk en iedereen, die in de oude geschiedenis van Cuijk geïnteresseerd is, nu nog de vruchten plukt. Als conservator was hij verantwoordelijk voor de vaste collectie en diverse archeologische wisseltentoonstellingen. Ook was hij jarenlang penningmeester en verzorgde hij rondleidingen voor belangstellenden en in het bijzonder de schooljeugd. Talrijk waren de onderzoeken, waaraan Jantinus deelnam, zoals een groot grafveldonderzoek van Grotestraat 90-92, dat werd uitgewerkt in een publicatie en tentoonstelling in Museum Ceulcum. Jantinus heeft een groot aandeel gehad in wat er in dit museum te zien is.

Voor zijn archeologische werk kreeg hij een koninklijke onderscheiding, de bronzen legpenning van de landelijke AWN, de Wim Tuyn-fibula van de AWN-afdeling Nijmegen en omgeving en de Cultuurprijs van de gemeente Cuijk. Allemaal bijzondere waarderingen. Maar waar hij ongetwijfeld het meest trots op zou zijn, is dat zijn werk wordt voortgezet door vrijwilligers, die in navolging van hem zich met hart en ziel inzetten voor archeologisch onderzoek en de presentatie van dit erfgoed in het museum. Jantinus mag met recht de nestor van de Cuijkse archeologie worden genoemd.

Op de donderdagochtend wordt systematisch de depotcollectie onder handen genomen. Er staan tal van vondstcomplexen te wachten om onderzocht te worden. We hebben een uitgebreide erfenis van Jantinus Koeling uit de zeventiger jaren, waaronder een grote verzameling ijzertijdvondsten uit het Vossenhol in Padbroek. Daar komen we voorlopig nog niet aan toe. Momenteel hebben we onze handen vol aan de vondsten uit de Romeinse vicus westelijk van de Grotestraat en de daar achter gelegen voormalige Schoolstraat. De bodemvondsten komen uit verschillende opgravingen die tussen 1972 en 1997 zijn uitgevoerd. Maar in feite behoort alles tot een groot vondstcomplex dat dateert van het midden van de eerste eeuw tot en met de vierde eeuw. Daarbij komen verrassende stukken tevoorschijn die we apart houden voor nader onderzoek. Tussen het aardewerk uit een opgraving uit 1972 vonden we een ophanghaak van een olielamp. We gaan die laten restaureren voor een plaats in Museum Ceuculum.

Objecten uit het vondstcomplex midden eerste eeuw tot en met vierde eeuw.

Ook zat er een koperen bakje/beslag met perforatiegaatjes bij, waarvan we gaan uitzoeken wat het is.

Een deel van een tumulus, een holle gebakken steen, met een flinke roetaanslag aan de binnen zijde, werd in 1987 gevonden in een stortlaag vlakbij de Maas, 140 meter ten noorden van de noordelijke castellumgrachten. Van een Romeins verwarmingssysteem dus. Dit bevestigt nog maar eens dat er in Cuijk een gebouw heeft gestaan met een verwarmingssysteem, bijvoorbeeld een badhuis. Daarvan zijn meerdere elementen gevonden in de vicus aan de Grotestraat.

WAC bezig met determinatie van het aardewerk. Foto: Cor van Dijk.

Bijzonder is ook de tegel met een ronde uitsparing.

De bodem van een beker, mooi rond gemaakt om als speelschijfje te gebruiken, past mooi in onze verzameling speelschijfjes.

Een fragment zwart aardewerk met passerversiering uit de Schoolstraat (1993).

Bezoek aan familie van Dijk in Haps

Op donderdag 30 november voormiddag bracht de werkgroep een bezoek aan de familie van Dijk aan de Putselaarstraat 7, Haps. Dat gebeurde op verzoek van Joost van den Besselaar, voorzitter van Haps Heem en van Mergor in Mosam. De familie van Dijk woont in een oude boerderij, waarvan de geschiedenis terug gaat tot het midden van de achttiende eeuw. Bij de renovatie van de boerderij kwam uit een afvalkuil onder de gootsteenafvoer een grote hoeveelheid aardewerk en glas tevoorschijn. Veel daarvan is te dateren in de achttiende eeuw en zelfs van voor de

Tinie van den Heuvel bezig met fotograferen van de voorwerpen voor de database.
Foto: Ton van der Zanden.

bouw van de boerderij. Omdat Cor van Dijk hobbywijnboer is hebben we de ochtend afgesloten met een glaasje eigen gestookte likeur van wijngaard 'Het Putsel'

De dinsdagochtendgroep Collectiebeheer

Jenny Berendes, Tinie van den Heuvel en Ton van der Zanden zijn verantwoordelijk voor het beheer van de archeologische collectie. Het betreft bruiklenen van derden aan het museum en vondstmateriaal dat niet wordt geëxposeerd. Categoriseren, fotograferen en veilig opbergen, daar gaat het om. Ook in 2023 hebben wij veel dinsdagochtenden besteed aan deze taken.

Vorbereiding symposium AWN-afdeling 16 in Cuijk

Toen het bestuur ervoor koos om het 55-jarige jubileum te vieren met een symposium in de schouwburg van Cuijk hebben wij als werkgroep direct onze medewerking toegezegd. Een belangrijke activiteit in de voorbereiding was het onderzoek naar de Romeinse weg door middel van een bodemscan door Peter Seinen c.s. van de Werkgroep Geofysische Meettechnieken in de Archeologie in de wei van boer Nielen in Katwijk. Bijeenkomst 8 juni 2023 in Maasstraat 17 in Cuijk

Overleg in Cuijk op 8 juni 2023 van WAC met het DB van de AWN afdeling Nijmegen e.o. als voorbereiding op het symposium van 4 november 2023.

De Cuijkse schouwburg, waar het symposium plaats vond. Foto: Ton van der Zanden.

WGMA actief in Katwijk aan de Maas

Voor zijn presentatie over de nieuwe meettechnieken in de archeologie tijdens het AWN-symposium op 4 november zocht Peter een locatie om een bodemscan uit te voeren. Die werd voor hem door de WAC geregeld in het weiland gelegen achter de boerderij van Jos Nielen. Daar had de WAC eerder al met prikstokken en grondboor de grindbaan teruggevonden. Op zaterdag 12 augustus 2023 heeft de WGMA onder grote belangstelling van de leden van de AWN afdeling Nijmegen en Omgeving de bodemscan uitgevoerd.

Een groot aantal AWN-leden was aanwezig bij het maken van de bodemscan. Foto: Tinie van den Heuvel.

Nieuwe hesjes voor de WAC en een nieuw lid

Jan Kusters regelde bij reclamebureau Aben gratis nieuwe hesjes voor de werkgroep. Een mooie gelegenheid voor een groepsfoto van de donderdagochtendgroep inclusief André Bögels, die zich in 2023 als nieuw lid heeft aangemeld.

De WAC in nieuwe hesjes.
Foto: Tinie van den Heuvel.

Vuursteenspecialisten uit Noord Nederland op bezoek

In het jaarverslag van 2016 staat op pag. 13-14 een mededeling van Jan Kusters en een kort verslag van Jan Thijssen over de bijzondere vuursteenvindplaats op de Heide in Oeffelt. Ook de vuursteenspecialist Erik Drenth heeft veel belangstelling voor de vuursteenverzameling uit Oeffelt. Samen met de conservator van het Drents Museum, Dion Stoop, de vuursteendeskundige Jan van Rijn en zijn collega Bernard Versloot kwam hij op 15 juli 2023 naar de WAC. Voor ons was dat een uitermate boeiende ochtend. Het werd ons duidelijk hoe ingewikkeld het is om de vuurstenen gereedschappen uit de verschillende culturen in het laat-paleolithicum en vroeg-mesolithicum te dateren. Er bleek een duidelijk verschil in de vuursteenvondsten uit Drenthe, die Jan van Rijn had meegebracht, en die van Jan Kusters.

Jan van Rijn merkte na hun bezoek aan de vindplaats in Oeffelt met Jan Kusters op dat er in de omgeving van de vindplaats absoluut meer interessante vindplaatsen uit de steentijd te ontdekken zijn. De omgeving is er volgens hem zeer geschikt voor. Al vlak bij de vindplaats zagen ze diverse potentiële plekken waar je steentijd vindplaatsen zou kunnen verwachten.

Bezoek uit Drenthe in de werkruinte van WAC.
Foto: Ton van der Zanden.

Opmerkelijke vondst op de hoogtekaart en in het landschap

Bij nauwkeurige bestudering van de hoogtekaart AHN vond Peter Beelen ten zuiden van kasteel Tongelaar in Mill een opmerkelijke cirkel in het landschap die leek te duiden op een kringgreppelgraf. Dit heeft hij doorgegeven aan gemeentelijk archeoloog van Land van Cuijk Johan van Kampen die hierop meteen een onderzoek instelde. Ter plaatse bleek de cirkel/greppel veel te groot voor een graf. De ronde verhoging, met er omheen een laagte, vermoedelijk de gracht, lijkt eerder op het restant van een vroeg- en volmiddeleeuwse motteburcht (= verstevigde woontoren op een kunstmatige, omgrachte heuvel). Inmiddels is deze locatie opgenomen op de Archeologische Monumentenkaart (AMK). Onderzoek zal moeten uitwijzen of we hier te maken hebben met een mogelijke voorganger van kasteel Tongelaar, die kan worden toegeschreven aan de Heren van Cuijk of aan andere lokale machthebbers.

Foto hoogtekaart: Peter Beelen.

Assistentie bij grote opgraving in Oeffelt

Via de gemeentearcheoloog Johan van Kampen werd de WAC door bureau BAAC uitgenodigd om te assisteren bij een grote opgraving op Brakels Eng in Oeffelt. Vanaf eind november 2023 hebben wij assistentie verleend, waarbij Sjaak Verhaegh onze inzet coördineerde. Per dagdeel konden twee mensen assisteren. De verwachting was vooral resten uit de Romeinse tijd aan te treffen. Het onderzoek zou tussen de 4-8 weken duren met een pauze in de kerstvakantie. In de periode tot aan Kerstmis hebben wij hulp

geboden, in weerwil van regen en kou. Van Romeinse sporen en vondsten was geen sprake, wel is er wat aardewerk uit de overgang van bronstijd naar ijzertijd gevonden. Ook kwam er een duidelijke Karolingische boerderijplattegrond tevoorschijn. Daarnaast ontzettend veel sporen, maar weinig aardewerk. Het couperen van de sporen was bepaald geen licht werk, omdat die zich veelal in of op een grindlaag bevonden.

Assistentie door WAC op Brakels Eng in Oeffelt. Foto's: Tinie van den Heuvel.

Mysterieuze metaalvondsten

Als we helpen bij een opgraving neemt Joy de Jong altijd het detectorwerk voor zijn rekening. Zo ook in Oeffelt. En daar waren heel wat metaalartefacten te vinden. Niet in de aangelegde putten, maar in de bovenste 20 à 25 centimeter van de akker.

In een brede oost-west georiënteerde strook lag het echt vol met verwrongen, gefragmenteerde metaalresten. Een enorme hoeveelheid: tot op heden ongeveer 25 kg. Al snel werd er een link gelegd met WO II en de Lancasterbommenwerper die boven de Oeffeltse Heide in het laatste oorlogsjaar is neergestort na te zijn beschoten door een Duits jachtvliegtuig. Of deze metaalfragmenten daadwerkelijk afkomstig zijn van een vliegtuig uit WO II en specifiek van de neergestorte Lancaster is nog maar de vraag. Sjaak Verhaegh heeft bij twee dorpsgenoten in Oeffelt

die nog kunnen getuigen van de laatste oorlogsjaren, navraag gedaan en is ter plekke met hen gaan kijken. De gewenste duidelijkheid is er vooralsnog niet. Maar volgens de door ons geraadpleegde deskundige, Joop Hendriks, ex jachtvlieger en lid van de onderzoeksgroep "Plainhunters" (Plainhunter is een Nederlandse en Belgische onderzoeksgroep die

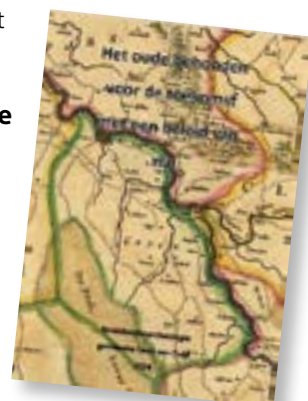
Overzicht gevonden metaalresten. Foto: Tinie van den Heuvel.

crashes van vliegtuigen uit WO II onderzoekt) is het onwaarschijnlijk dat de resten van een vliegtuig afkomstig zijn. Daarvoor blijkt het metaal veel te zwaar. Het raadsel blijft nog even.

Het onderzoek wordt voortgezet in 2024, dan loopt ook nog het archeologisch onderzoek op Brakels Eng door BAAC.

Nieuwe gemeente en een nieuw beleidsplan archeologie

Vlak voor Kerstmis werd het nieuwe beleidsplan archeologie in concept ter inzage gelegd voor alle belanghebbenden, samen met de cultuurhistorische waardenkaart voor het Land van Cuijk. Tot begin februari 2024 was er gelegenheid om te reageren en een zienswijze in te dienen. Een thema voor het volgende jaarverslag!

Een rivierovergang uit de Romeinse periode bij Katwijk aan de Maas

Peter Seinen (Stichting Mergor in Mosam)

Op de beroemde Peutingerkaart staat bij de nederzetting Ceulum een rivierovergang over de Maas (Fluvium Patabus). De aard van deze rivierovergang werd in de negentiger jaren van de vorige eeuw duidelijk tijdens de opgraving van de eveneens beroemde Romeinse brug bij Cuijk. Professor Bogaers veronderstelde de locatie van deze brug aanvankelijk tussen Katwijk en Mook. Dat deed hij op basis van vele waarnemingen, grotendeel gedaan in de negentiende eeuw, die aanwijzingen gaven voor een Romeins wegenknooppunt met grafvelden en een nederzetting. De beschrijving van zijn eigen waarneming van een palenrij aan de Katwijkse kant bleef echter knagen, zodat de Stichting Mergor in Mosam in het kader van het Dertien Provinciën project besloot om verkenningen uit te voeren. De vaststelling van de richting van het meest noordelijke traject van de Romeinse weg tussen Cuijk en Katwijk gaf de mogelijkheid om gericht te gaan zoeken.

Het bewerkte natuurstenen blok en de sporen in het grasveld van de uiterwaarde.
Foto's: Joost van den Besselaar.

De verkenning werd voorafgegaan door een zeer uitgebreid bronnenonderzoek, waarbij leden van de Werkgroep Archeologie Cuijk heel veel materiaal aangeleverd hebben. Vervolgens werd met veel geduld de bodem van de Maas over een lengte van honderd meter ten zuiden van de spoorbrug in kaart gebracht.

Helaas leverden de onderwater verkenningen geen aanwijzingen op voor resten van een Romeinse rivierovergang in de vorm van pijlers, beschoeiingen of wegdek. Op het droge talud werden wel ruw bewerkte natuurstenen blokken aangetroffen. In een blok zaten dookgaten met nog resten van ijzeren klampen en loodvullingen. Dit blok was gemaakt met technologie die de Romeinen reeds toepasten. Waarschijnlijk gaat het echter om een overblijfsel van de vooroorlogse spoorbrug die tijdens de tweede wereldoorlog tweemaal opgeblazen werd. Nader onderzoek volgt. Een tweede raadsel vormden de vier vierkante verkleuringen in het gras van de uiterwaarde. Mogelijk zijn dit de resten van de fundering van een van de Baileybruggen die daar in de oorlog gelegen heeft. Ook in dit geval moet nader onderzoek duidelijkheid scheppen.

Tenslotte overwegen we nog om de verkenning nog iets verder naar het zuiden voort te zetten, tot aan het oude veer tussen Katwijk en Mook.

Een Romeinse rammelaar

Jan Jansen

Onze expositie 'Sloebiers van de Waalkade' in het Besiendershuis in oktober 2023 was zeer succesvol. De vele bezoekers kregen uitleg over wat er allemaal uitgesteld was. Maar er waren ook bezoekers die óns wat vertelden, niet alleen over het vondstmateriaal, maar ook over dat zij vroeger in de benedenstad gewoond hadden of er geboren waren, over hun ouders en opa's en oma's die allang verdwenen cafés of winkeltjes uitbaatten, over de Waal die bevroren was of over de saamhorigheid en de armoede. En ik sprak ook een echtpaar dat een apart verhaal vertelde over een Romeinse rammelaar.

Ien Wildenburg en Jan Swenker betrokken halverwege de jaren negentig een nieuwe woning, schuin tegenover Museum Kam. In de daaropvolgende wintermaanden troffen ze voorbereidingen voor de aanleg van de tuin. Daar vonden ze een vreemde kluit grond die na schoonmaak een rond voorwerp van gebakken klei bleek te zijn. Nieuwsgierig togen ze enige tijd later richting Museum Kam. Daar werd geconstateerd dat het een rammelaar was uit de Romeinse tijd. De rammelaar is daar getekend en er werd ook een scan van gemaakt. Na een maand konden ze de rammelaar weer ophalen. Vanaf die tijd pronkt de rammelaar in een vitrine in hun woonkamer.

Tijdens onze ontmoeting in het Besiendershuis vroeg Ien of ik de rammelaar wilde zien. We spraken af dat ik hem op mocht halen om mee te nemen naar onze werkvond op woensdag. Volgens Kees Brok is het een uiterst zeldzaam object en voor zover hij weet nooit eerder gevonden in de regio. Bij Bureau Archeologie van de Gemeente Nijmegen is de rammelaar gefotografeerd en opgemeten.

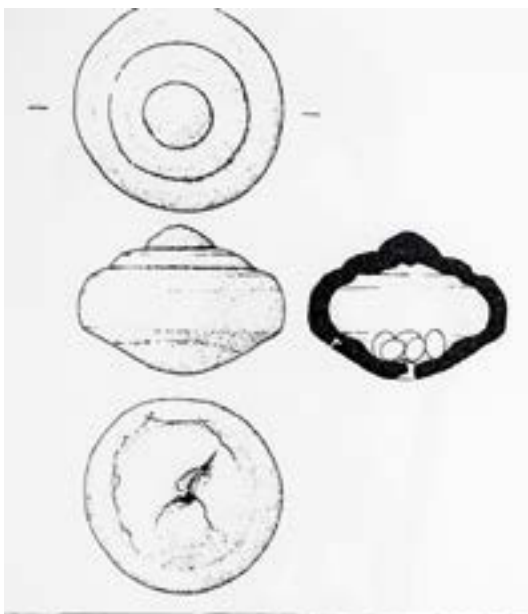
Dezelfde week kwam Kees met een artikel* waarin acht rammelaars van gebakken klei uit Zwitserland, Frankrijk, Duitsland en Nederland werden vergeleken en beschreven. Ook de rammelaar van Ien en Jan werd vermeld, compleet met de bij Museum Kam gemaakte tekening en scan. Daarnaast stonden er de volgende gegevens bij: inventarisnummer, diameter 8,7 cm, hoogte 6,3 cm en de vindplaats, een Wasserreservoir, een cisterne. In werkelijkheid is de diameter van de rammelaar van Ien en Jan 6 cm, de hoogte 4 cm en is de rammelaar in een achtertuin gevonden. Dus kwam het idee op of er misschien ergens wat gegevens door elkaar zijn gehaald en er nog een tweede exemplaar bestaat. Helaas heeft verder onderzoek (nog) niets opgeleverd.

De rammelaar is gevonden precies op de plaats waar ooit de westelijke poort stond van de vroeg-Romeinse legerplaats uit de tijd van Keizer Augustus. Hij zou daarom uit die periode kunnen dateren, maar even goed uit de Flavische periode toen de castra meer oostelijk gelegen was. Dan zou de rammelaar kunnen komen uit de canabae legiois, waar onder meer de vrouwen en kinderen van de soldaten woonden. Na de opgraving door Jan Kees Haalebos in de periode 1987-1997 is door egalisering van het opgravingsterrein een juiste datering niet meer mogelijk, de eerste eeuw lijkt een veilige optie.

Rammelaars in allerlei vormen en afmetingen zijn al bekend uit de prehistorie. De wat grotere exemplaren werden onder ander bij culturele of religieuze ceremonies gebruikt om boze geesten te verjagen. Ze werden ook gebruikt als muziekinstrument. Romeinse rammelaars voor kleine kinderen zijn bekend in diverse vormen, soms die van een dier, een bol, ovaal of een ster.

Deze rammelaar uit Nijmegen is rond, dubbel conisch, met nog een kleine verhoging. Hij is gemaakt van klei, de wanden zijn vrij dik en aan de onderkant zit een kleine opening. De scan laat duidelijk zien dat er vijf ovale kogels in aanwezig zijn. Rammelaars uit de

bb. 3: Nijmegen, Canabae, 1987-1997. Eine als Streifenband geborgte Kinderrassel (Corymbaculum) aus Ton. M. 1:3. Zeichnung R. P. Reijnders.

Romeinse tijd zijn erg zeldzaam. die van gebakken klei zijn uiteraard breekbaar. Behalve van klei werden rammelaars ook gemaakt van organisch materiaal, denk aan hout, vlechtwerk of zelfs van stof/wol. De functie is niet veranderd in die tweeduizend jaar: het was speelgoed en moest kinderen geruststellen en in slaap brengen. Al dan niet met een slaapliedje.

*B. Pfäffli & M.L. Fernández, 2014: Rasseln für Kinder aus Augusta Raurica, Jahresberichte aus Augst und Kaiseraugst 35,141-155.

Verwerking (oude) vondstcomplexen deel 9

Ben Teubner

Het afgelopen jaar hebben we wederom veel energie gestoken in het ontsluiten van oude vondstcomplexen. Veertig kisten met ruim honderd vondstnummers zijn op woensdagavonden en maandagmiddagen door onze werkgroep, samen met enkele geïnteresseerden, bestudeerd en beschreven. Te weten:

- Ewijk - De Woerdjes: midden neolithicum (Vlaardingencultuur)
- Grave - Zitterd en Rotse Weg: bronstijd, ijzertijd, Romeinse tijd, vroege en late middeleeuwen.
- Haren - Dennenburg: neolithicum, bronstijd, ijzertijd en Romeinse tijd.
- Hernen - Rijksweg 75 (A50): geluidswal (foto 1), de Loffert, Wijnakker, polder Neerveld en de Fleerde: neolithicum, bronstijd, ijzertijd, Romeinse tijd en middeleeuwen.
- Heumen - Hosterd en Rijksweg 73 (A73): bronstijd, ijzertijd, Romeinse tijd en middeleeuwen.
- Horssen - Wetering, 't Sunten en Kloosterhof: late bronstijd, ijzertijd en middeleeuwen.
- Huissen - Bergerden en Kamervoort: vooral inheems Romeins en laat middeleeuws.

Foto 2 Majolica bord, Oosterhout (17e eeuw).

Foto 3 Majolica bord (17e eeuw)
Uit: Amsterdam Ceramics p. 244, dish 767.

Foto 1 Ts-kom Drag.37, Hernen, geluidswal (ROM).

Foto 4 Bronzen handvat van mes, lepel of vork, "Voorspoed", Oosterhout (17e eeuw), * Aan de voorzijde, links, zie je een echtpaar waarbij de man zijn linker hand op de borst van zijn vrouw legt. Aan de achterzijde heeft de man zijn hand om haar middel gelegd. Dit tafereel verbeeldt de "Voorspoed". Mogelijk een geschenk bij een bruiloft of geboorte.

- Leur - kerk en Leurseweg: midden bronstijd, vroege ijzertijd, vroege en late middeleeuwen.
- Maasbommel - Kattenheuvel: late ijzertijd
- Nijmegen - Agnetenklooster, Ubbergse Veldweg, Kopsplateau en de Klokkenbergschool: Romeins en nieuwe tijd (16e-18e eeuw)
- Oosterhout - Kasteel Balveren, Dijkverzwaring, 't Vlughtje (foto 2 en 3), de Bunder (foto 4) en Waaijenstein: Romeinse tijd, late middeleeuwen en nieuwe tijd (17e-18e eeuw).
- Wijchen - de Pas (foto 5), Kruisberg (foto 6) en Wijchens Meer (foto 7 en 8): midden neolithicum (Vlaardingencultuur), late bronstijd, vroege en midden ijzertijd, Romeinse tijd, vroege en late middeleeuwen.
- Winssen - Grote Woerd: IJzertijd, Romeinse tijd en late Middeleeuwen.

Foto 5 Lappenschaal, de Pas, Wijchen (BRONSL).

Foto 7 Ts-kom Drag. 37, Wijchens Meer.

Foto 6 Oorpot, Kruisberg, Wijchen (IJZM).

Foto 8 Visnetverzwaarders, Wijchens Meer, hergebruikt Romeins bouwmetaal.

Kanonskogels van het beleg van de vestingstad Grave (1602)?

Jan Kusters

Jan Kusters.

Op 8 juli 1602 komt Maurits van Nassau met een leger van 20.000 man aan bij de vestingstad Grave die door een Spaans garnizoen van 1500 man wordt verdedigd. Maurits geeft opdracht om zo snel mogelijk een omsingelingslinie, een zogenoemde circumvallatielinie, rondom de stad aan te leggen. Het doel van deze linie is om te voorkomen dat de belegerde stad versterking van buitenaf krijgt en ontzet kan worden. Tevens wordt de levering van voedsel en dergelijke voorkomen en probeert men zo de stedelingen tot overgave te dwingen. Na een belegering van bijna twee maanden geeft de stad zich op 20 september 1602 over.

Op donderdag 17 augustus 2023 vond ik met de metaaldetector twee kanonskogels van gietijzer op een akker. De kogels met een diameter van 13/15 cm lagen tegen elkaar aan. Het gewicht is ongeveer 12 kg per stuk. Ik had de kogels net gevonden en aan de straatzijde neergelegd. Toevallig kwam de eigenaar (Louis) van de akker langs en ik liet hem de kanonskogels zien. Hij heeft toen deze foto gemaakt. Mijn gebogen knieën zijn duidelijk zichtbaar.

Heeft er op de plaats van de vondst van de kanonskogels een stelling gestaan in de circumvallatielinie? De kogels werden afgeschoten met een zogenoemde half kartouw. De draagwijdte van dit kanon was 1000 meter. De kogels zijn gevonden op circa 900 meter van de vestingmuur, dus ruim binnen schootsafstand.

Afb 1 en 2 Kanonskogels zoals deze zijn gevonden.

Afb 4 - 6 Overzichtkaart van de vestingstad Grave en detailopname van de stellingplaats met vlag. De afstand van de stelling tot de stadsmuur is 900 m. Op de stelling stonden drie en soms vier kanonnen half kartouw opgesteld zoals op bovenstaande tekening is te zien.

De twee gevonden kanonskogels van gietijzer

De kogels lagen tegen elkaar aan op de grens van de ploegdiepte en een kogel is ooit door de ploegschaar geraakt. De diameter van de kanonskogels is 15 cm inclusief de corrosie. Na een ruime periode van drogen werden de kogels schoongemaakt en verder geconserveerd. Hierbij kwam een merk te voorschijn: van de maker?

De gevonden kanonkogels leveren een mooie aanvulling op de geschiedenis van de vestingstad Grave. Binnen een straal van 15 m van de waarschijnlijke stelling vond ik nog een paar objecten uit de zeventiende eeuw.

Afb 9 Is hier een merk van de maker zichtbaar?

Afb 7 en 8 Kanonskogels na conservering en (gedeeltelijk) schoonmaken.

Afb 10 - 14 Een aantal musketkogels, zegelstempeltje met de afbeelding van een vogel en een grote knoop.

Foto's: Tinie v/d Heuvel en Louis Hermanussen.

Boeken

Leo ten Hag

Leven aan de Limes

Onlangs is door de Historische Kring Huessen Leven aan de Limes. Op zoek naar Bataafs-Romeins Huissen uitgegeven, een boek dat is geschreven door Cor Neijenhuis, lid van AWN afdeling 16 Nijmegen en omstreken. Het boek is gebaseerd op oud en recent onderzoek langs het Limestracé tussen Meinerswijk en Loowaard. Langs dit tracé ligt in Huissen een langgerekt spoor van bewoning en grafvelden uit de Romeinse tijd. Dankzij een gewijzigde onderzoeksstrategie die tot stand kwam op aandringen van de landelijke AWN en de Historische Kring Huessen kon voorkomen worden dat een Romeins grafveld met rijke bijgaven langs de Limesweg werd doorboord met heipalen. Met inzet van AWN-leden uit het gehele land werd in 2014 een groot deel van het grafveld onderzocht.

De bewoning langs de Limes had een bijzonder karakter omdat civiele bewoning langs de Limes niet vanzelfsprekend was. Zeker na de Bataafse opstand was dit alleen voorbehouden aan bewoners die loyaal waren aan het Romeinse gezag. De nederzetting langs de Limes moet met instemming en medewerking van het Romeinse leger zijn ontstaan. De bewoners waren sterk geromaniseerd en hadden kennis van Romeinse graf- en eetrutuelen. Men gebruikte overwegend Romeins import aardewerk en gebruiksvoorwerpen. De welstand van de bewoners werd waarschijnlijk ontleend aan diensten die men leverde aan het Romeins leger.

De opzet was een toegankelijk boek te maken voor de leden van de Historische Kring Huessen over Bataafs-Romeins Huissen. Het boek is verkrijgbaar via museum@huessen.nl (verzendkosten € 6,50) of via de museumwinkel (kosten € 14,95). In het museum Hof van Hessen wordt vanaf 10 maart 2024 aandacht besteed aan de vondsten langs de Limes in Huissen. Museum geopend dinsdag t/m zondag van 13.00 tot 16.30 uur.

Kraaijenbergse plassen

Vanaf 1968 vonden in de gemeenten Land van Cuijk en Grave ten behoeve van de winning van zand, grind en klei grootschalige ontgrondingen plaats. Hierdoor ontstond een plassengebied van ruim 400 ha: de Kraaijenbergse plassen. Vanaf het begin van de ontgrondingen bezochten amateurarcheologen deze locatie, speurend naar het eventueel tevoorschijn komen van

archeologische sporen en vondsten. Nu, na 45 jaar, vond Martien Koolen, één van de amateurarcheologen, de tijd om de talloze vondsten te beschrijven en vooral te tekenen. Zijn ambachtelijke werk heeft geresulteerd in een tweetal lijvige boeken, samen bijna 500 pagina's. Het betreft de vondsten uit een tweetal plassen (van de in totaal negen) en geven een overzicht van de rijke (pre)historie van dit gebied.

Martien Koolen, z.j.: Archeologisch onderzoek Kraaijenbergse plassen, twee delen, Grave. De boeken zijn in eigen beheer uitgegeven.

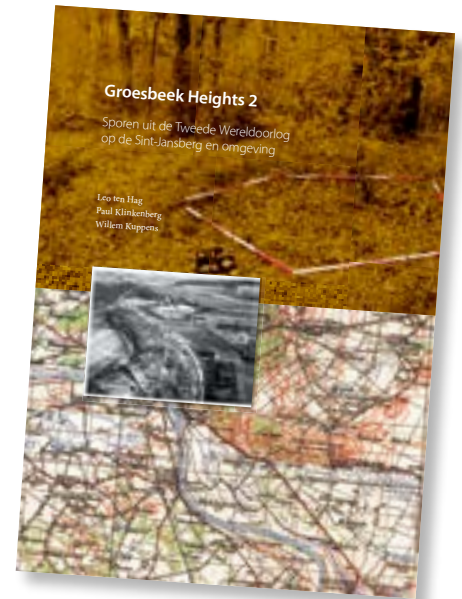

Groesbeek Heights 2

In 2018 verscheen het eerste deel van Groesbeek Heights, met een uitvoerige beschrijving van de Duivelsberg als decor van oorlogshandelingen in 1944 en 1945. Als vervolg op deze succesvolle publicatie hebben de onderzoekers zich gericht op het heuvelachtige gebied ten zuiden van Groesbeek, de Jansberg en omgeving.

De Jansberg stond vanouds bekend als aantrekkelijke woonlocatie. Reeds de Romeinen bouwden hier de grootste villa op Nederlands grondgebied. Het negentiende-eeuwse landgoed Sint-Jansberg zou je kunnen zien als een echo van deze villa, met allerlei mooie waterpartijen. Alles veranderde in september 1944, toen Amerikaanse parachutisten hier landden in het kader van Operatie Market Garden. De daaropvolgende maanden streden Geallieerden en Duitsers om het bezit van deze omgeving. Vanwege de nietsontziende gevechten en verwoestingen kreeg het gebied de bittere bijnaam Vallei des doods.

Net als op de Duivelsberg hebben de onderzoekers ook de Jansberg met archeologische precisie in kaart gebracht. Veel sporen van de oorlog, zoals loopgraven, schuttersputten en manschapsverblijven zijn nog altijd zichtbaar. In dit boek worden deze hedendaagse sporen gekoppeld aan een uitgebreide historische beschrijving, rijk geïllustreerd met foto's en kaarten. Zo komt dit voormalige oorlogslandschap op een unieke manier weer tot leven.

Leo ten Hag, Paul Klinkenberg en Willem Kuppens, Groesbeek Heights 2. Sporen uit de Tweede Wereldoorlog op de Sint-Jansberg en omgeving (Nijmegen 2023).

Observatiepost of mortieropstelling s117, afbeelding uit Groesbeek Heights 2.

Bestuur AWN-afdeling 16 Nijmegen en Omstreken

Voorzitter	P. de Weijer (Pauline) paulinedeweijer@gmail.com
Secretaris	L. ten Hag (Leo) lhwtenhag@planet.nl
Penningmeester a.i.	P. de Weijer (Pauline) paulinedeweijer@gmail.com
Veldwerkcoördinator en vice-voorzitter	R. Woldringh (Rob) r.woldringh@gmail.com
Lid	B. Hendrikse (Bas) beeage160560@gmail.com
Lid	H. van Enckevort (Harry) h.van.enckevort@nijmegen.nl

AWN-afdeling 16 Nijmegen en Omstreken

Website: www.awnregionijmegen.nl (webmaster: Aad Hendriks)

Leden, donateurs en belangstellenden zijn elke woensdagavond (m.u.v. feestdagen en de Vierdaagseweek) vanaf 20.15 uur welkom in onze werkruimte: Bureau Archeologie en Bodemkwaliteit Nijmegen, Nieuwe Dukenburgseweg 21 in Nijmegen. Zie onze website voor een routebeschrijving.

Amateur-archeologie in Nijmegen en omgeving

De AWN - Nederlandse Archeologievereniging, afdeling 16 Nijmegen en omstreken, biedt u vele mogelijkheden tot deelname aan allerlei archeologische activiteiten. Onze afdeling heeft ruim 160 leden en donateurs en ontplooit activiteiten in Zuidoost-Gelderland, Noordoost-Brabant en Noord-Limburg.

Waar dat maar mogelijk is werken onze leden mee aan officiële opgravingen met professionele archeologen. Daarnaast organiseren wij een aantal keren per jaar gratis toegankelijke lezingen in wijkcentrum De Ark van Oost te Nijmegen. De schervenavond in september, waarop leden hun vondsten tonen aan (professionele) deskundigen en overige geïnteresseerden, is een jaarlijks terugkerend hoogtepunt. Daarnaast organiseren wij ieder jaar, tegen kostprijs, een excursie naar een archeologische bezienswaardigheid of museum in binnen- of buitenland. Samen met afdeling 17 (Zuid-Veluwe en Oost-Gelderland) organiseren wij jaarlijks een Basiscursus Archeologie.

Wij hebben een grote werkruimte waar u wekelijks al uw archeologische vondsten, onderzoeken, analyses en vragen kunt neerleggen. Daarbij kunt u gebruik maken van onze bibliotheek met veel naslagwerken en van onze voorbeeldcollectie scherven. Vaak leidt dit tot publicatie in het jaarverslag van de afdeling, in Archeologie in Nederland, het tijdschrift voor de Nederlandse archeologie of in het AWN Magazine.

Lid of donateur worden?

Het lidmaatschap kost u € 55,- per jaar. Een jongerenlidmaatschap kan worden aangevraagd door personen van 14 t/m 27 jaar en kost € 30,- per jaar. Leden ontvangen het jaarverslag van deze afdeling en vier maal per jaar het tijdschrift Archeologie in Nederland en het AWN Magazine en eenmaal per jaar een premiumboek. U mag meedoen aan opgravingen en u wordt door middel van nieuwsbrieven, onze website en social media op de hoogte gehouden van al onze activiteiten. U kunt zich als lid aanmelden via de website van de AWN (www.awn-archeologie.nl/lid-wordsen). Als u in onze regio woont wordt u automatisch lid van afdeling 16.

Heeft u geen belangstelling in actieve deelname aan opgravingen of in toezending van Archeologie in Nederland en het AWN Magazine, maar wel in deelname aan onze overige activiteiten, dan kunt u ook donateur worden van onze afdeling. U wordt donateur door minimaal € 15,- te storten op onze IBAN NL58 INGB 0003110639 (vergeet niet uw adres en e-mailadres op te geven!). Wij zenden u dan onze nieuwsbrieven en u ontvangt ons jaarverslag.

Trachit
DRACHENFELS.

Kugel Φ 13 cm.

A simple line drawing of a sphere, representing the rock specimen mentioned in the text. It is located at the bottom of the white paper.

www.awnregionijmegen.nl

